

4. Arz ve Talep Gelişmeleri

2012 yılının üçüncü çeyreğine ilişkin milli gelir verilerine göre iktisadi faaliyet Ekim Enflasyon Raporunda ortaya konulan görünüm ile büyük ölçüde uyumlu biçimde dönemlik bazda yataya yakın bir seyir izlemiştir. Bu dönemde özel kesim yatırımlarındaki daralmanın sürmesinin etkisiyle yurt içi talep zayıf seyrini korurken, net ihracat büyümenin temel sürükleyicisi olmaya devam etmiş, böylece talep kompozisyonundaki dengelenme sürmüştür.

Dördüncü çeyreğe ilişkin veriler iktisadi faaliyetin toparlanma eğilimine girdiğini göstermektedir. Nitekim Ekim ve Kasım aylarında tüketim malı üretim ve ithalatındaki artış, tüketici güveninde son dönemdeki belirgin iyileşmeyle beraber özel tüketim talebinde ılımlı artış eğilimine işaret etmektedir. Ayrıca, gerek yatırım malları üretim ve ithalatındaki artış, gerekse yatırım eğilimine dair anket bazlı göstergelerdeki iyileşme, nihai yurt içi talepte son dönemdeki zayıf seyrin önemli bir belirleyicisi olan yatırım talebinde toparlanmanın başladığına dair sinyaller içermektedir. Dördüncü çeyrekte kredilerde gözlenen ivmelenme de nihai yurt içi talepteki canlanma görünümünü destekleyen bir diğer unsurdur. Net dış talebin ise önceki çeyreklerde olduğu gibi dördüncü çeyrekte de büyümeye pozitif katkıda bulunması öngörülmektedir.

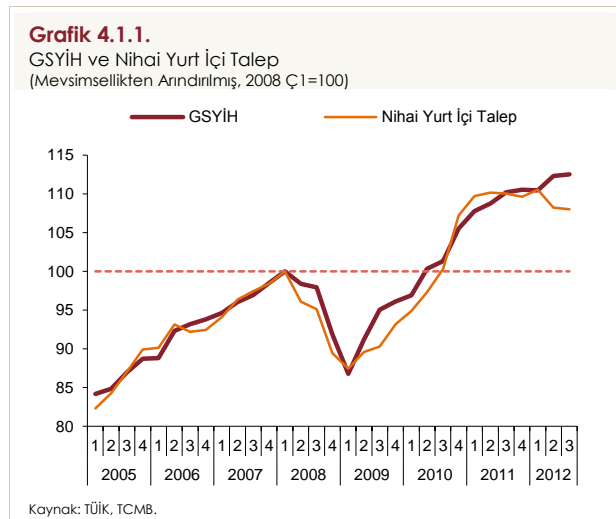
Yakın dönem göstergeleri iktisadi faaliyetteki artış eğiliminin dördüncü çeyreğin ardından 2013 yılının ilk çeyreğinde belirginleşerek süreceğine işaret etmektedir. Gerek tüketici kredilerinde gerekse ticari kredilerde yakın dönemde ivmelenme gözlenmektedir. Buna ek olarak, son çeyrekte tüketici ve yatırımcı güveninde ikinci çeyrekte başlayan bozulma eğilimi sona ermiş ve yerini iyileşme eğilimine bırakmıştır. Bu göstergelerle birlikte, imalat sanayi firmalarının geleceğe ilişkin sipariş beklentilerinin yüksek seviyelerdeki seyri de önümüzdeki dönemde özel kesim talebinin artış eğilimini koruyacağı öngörüsünü desteklemektedir. Diğer taraftan, küresel ekonomiye dair belirsizliklerin henüz ortadan kalkmamış olmasına karşın, küresel ekonomiye dair göstergeler önceki dönemlere kıyasla sınırlı oranda daha olumlu bir görünümü ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, önümüzdeki dönemde, ürün ve pazar çeşitlenmesi ve dengelenme yönünde uygulanan politikaların etkisiyle ihracatın sergilediği olumlu performansın sürebileceği düşünülmektedir. Böylelikle, kısa vadede toplam talep koşulları enflasyondaki düşüşü desteklerken, cari işlemler açığının da istikrarlı bir seyir izleyeceği düşünülmektedir.

Önümüzdeki dönemde yurt içi talebi etkileyen gelir, finansman ve beklentiler kanallarının toparlanmayı destekleyici yönde hareket edecekleri ve ekonomideki büyümenin kademeli olarak hızlanacağı tahmin edilmektedir. Destekleyici para politikasının etkilerinin belirginleşmesi, ekonomideki dengelenme sürecinin sonucu olarak cari dengedeki düzelmenin risk algılamalarını olumlu etkilemesi ve istihdamdaki artışın özel kesim talebini desteklemesi beklenmektedir. Diğer yandan, küresel belirsizliklerin azalmakla birlikte sürmesi özellikle güven kanalından yatırım talebine ilişkin aşağı yönlü risk oluşturmaktadır.

4.1. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla Gelişmeleri ve İç Talep

TÜİK tarafından açıklanan milli gelir verilerine göre GSYİH 2012 yılının üçüncü çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 1,6 oranında artış kaydetmiştir. Bu dönemde, toplam nihai yurt içi talepteki azalış ihracattaki artış ile birlikte değerlendirildiğinde ekonomideki dengelenme sürecinin devam ettiği görülmektedir. Böylece, net ihracat yıllık büyümenin sürükleyicisi olmaya devam etmiştir.

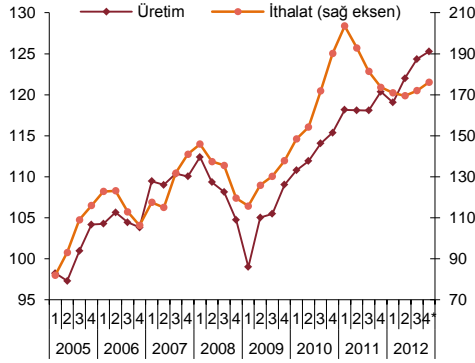
Mevsimsellikten arındırılmış veriler incelendiğinde, GSYİH'nin yılın üçüncü çeyreğinde dönemlik bazda yüzde 0,2 oranında arttığı görülmektedir. Net ihracat üçüncü çeyrekte de dönemlik büyümeye pozitif katkı yapmıştır. Bu dönemde özel tüketim ve kamu yatırımları dönemlik büyümeye pozitif katkı sağlarken, özel kesim yatırımlarında ikinci çeyrekte görülen gerilemenin üçüncü çeyrekte de devam etmesi sonucunda yurt içi talep sınırlı oranda gerilemiştir (Grafik 4.1.1).

Son dönemde açıklanan veriler, nihai yurt içi talepte ılımlı bir artışa işaret etmektedir. Nitekim, talebe ilişkin göstergelerden tüketim ve yatırım mallarının üretim ve ithalatları Ekim-Kasım döneminde üçüncü çeyreğe göre artış göstermiştir (Grafik 4.1.2 ve Grafik 4.1.3). İktisadi Yönelim Anketi (İYA) göstergelerinden kayıtlı siparişlerin normale göre seviyesi sorusu da iç talepte toparlanmaya işaret etmektedir (Grafik 4.1.4). Özetle, son çeyrekte nihai yurt içi talepte ılımlı bir artış beklenmektedir (Grafik 4.1.5). Öte yandan, Aralık ayına ilişkin öncü ithalat verileri ışığında son çeyrekteki toparlanma öngörüsü üzerinde aşağı yönlü riskler bulunduğu not edilmelidir.

Grafik 4.1.2.

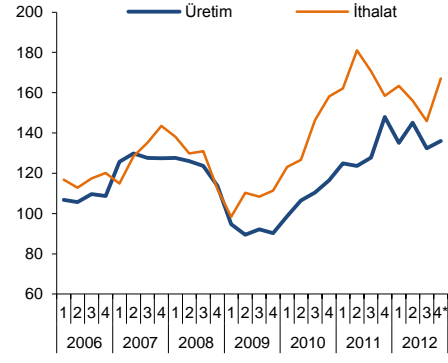
Tüketim Malları Üretim ve İthalat Miktar Endeksleri
(Mevsimsellikten Arındırılmış, 2005=100)

* Ekim-Kasım dönemini kapsamaktadır.
Kaynak: TÜİK, TCMB.

Grafik 4.1.3.

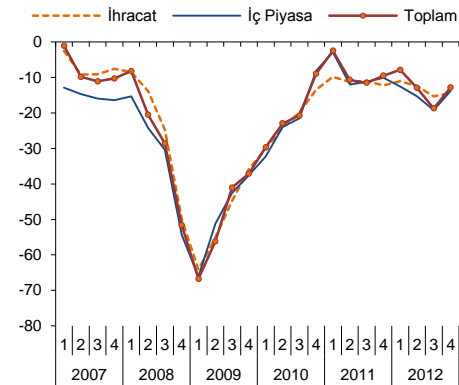
Sermaye Malları Üretim ve İthalat Miktar Endeksleri
(Taşımacılık Araçları Hariç, Mevsimsellikten Arındırılmış, 2005=100)

* Ekim-Kasım dönemini kapsamaktadır.
Kaynak: TÜİK, TCMB.

Grafik 4.1.4.

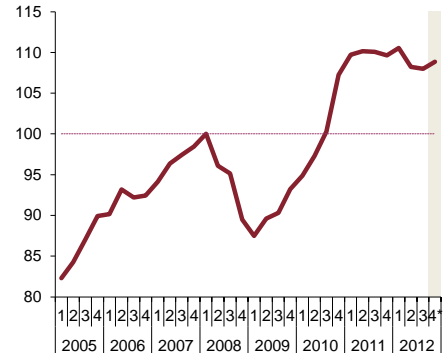
Şu Anda Kayıtlı Siparişler
(Normal Üstü-Normal Altı, Mevsimsellikten Arındırılmış, Yüzde)

Kaynak: TCMB.

Grafik 4.1.5.

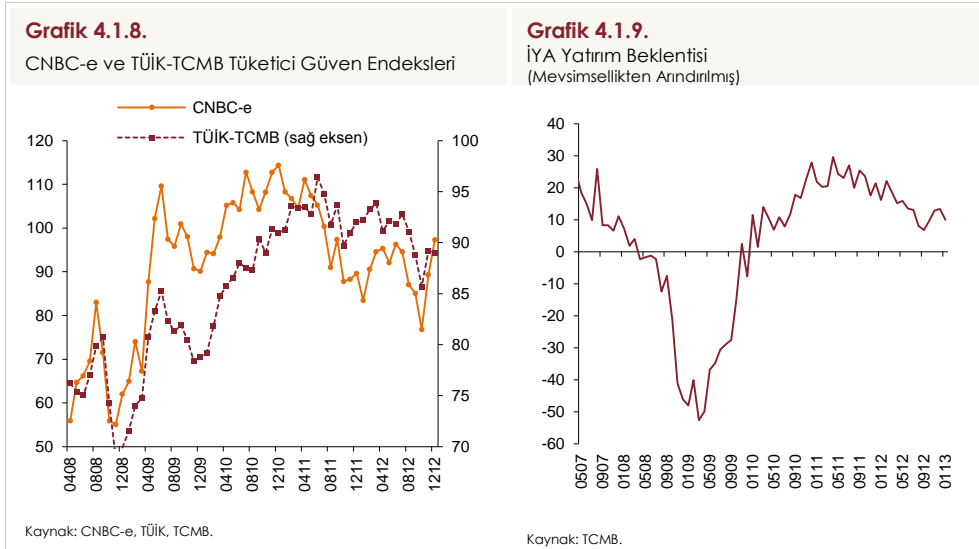
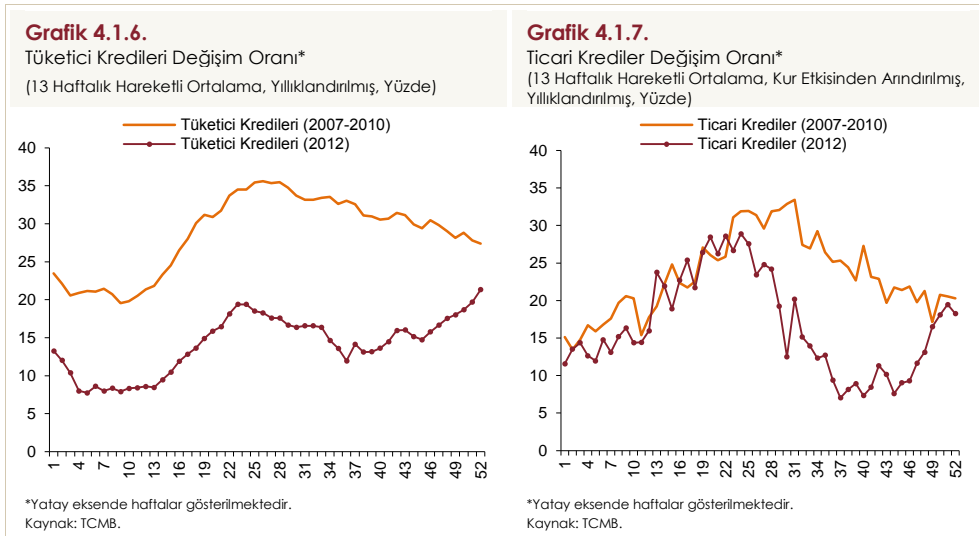
Nihai Yurt İçi Talep
(Mevsimsellikten Arındırılmış, 2008 Ç1=100)

* Tahmin
Kaynak: TÜİK, TCMB.

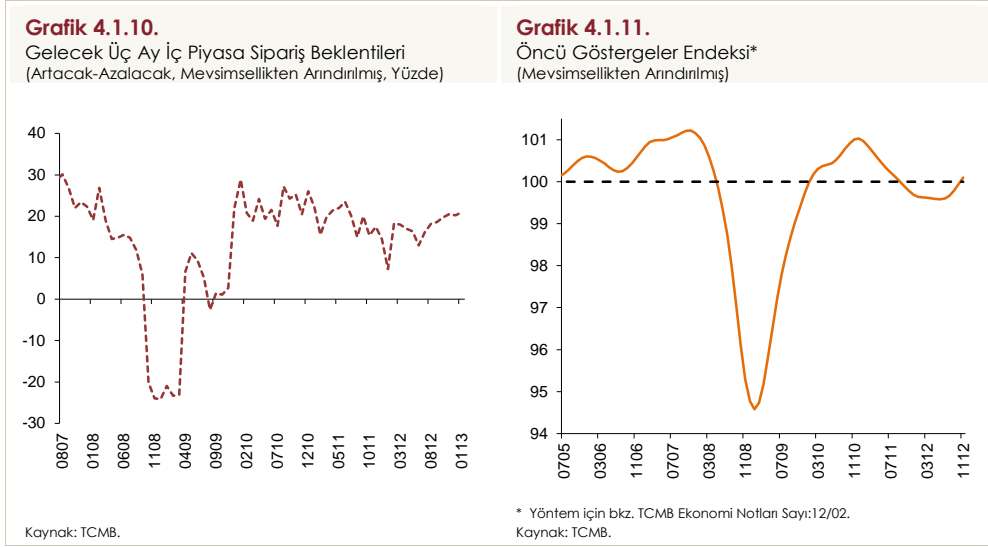
Yurt içi talepte son dönemde gözlenen toparlanmanın destekleyici para politikasının gecikmeli etkilerinin belirginleşmesiyle önümüzdeki dönemde de

devam etmesi beklenmektedir. Nitekim, gerek tüketici gerekse ticari kredilerin artış hızında yakın dönemde artış görülmektedir (Grafik 4.1.6 ve Grafik 4.1.7). Öte yandan, küresel ekonomik belirsizliklerin azalmakla birlikte devam etmesi toparlanmayı sınırlayabilecek bir unsur olarak önemini korumaktadır. Nitekim, tüketici ve yatırımcı güveninde Mayıs-Haziran dönemi sonrası gözlenen kötüleşme kesintiye uğrasa da güven endekslerinin halen zayıf seyrettiği görülmektedir (Grafik 4.1.8 ve Grafik 4.1.9).

İmalat sanayi firmalarının gelecek üç ay iç piyasa sipariş beklentileri son dönemde yataya yakın bir seyir izlese de yüksek seviyelerde seyretmektedir (Grafik 4.1.10). Öncü göstergeler endeksinin artış eğilimini devam ettirerek 100

seviyesinin üzerine çıkması gelecek dönem üretim faaliyeti açısından olumlu sinyaller içermektedir (Grafik 4.1.11).

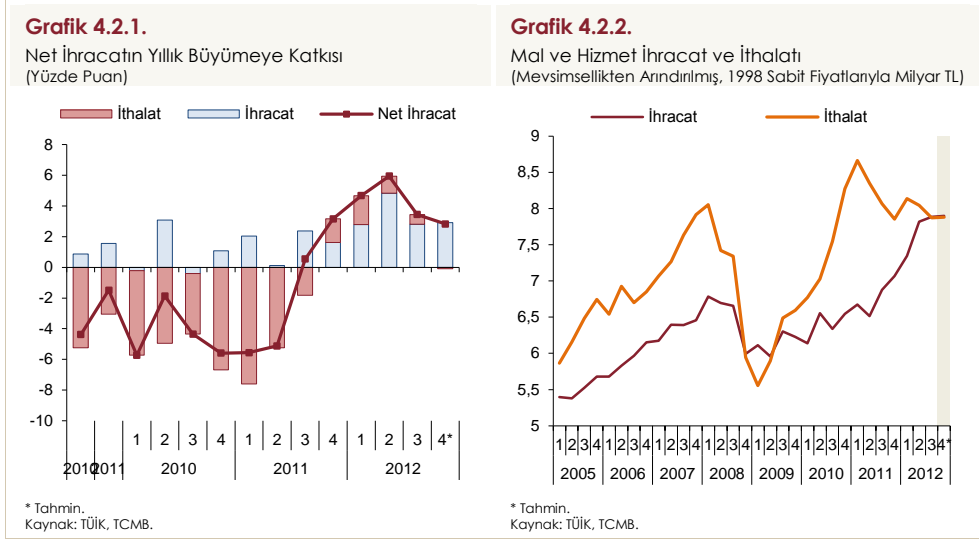

Özetle, yakın dönemde kredilerde görece güçlü artış, kredi faizlerinde düşüş, firmaların yatırım ve sipariş beklentilerinde iyileşme ve öncü göstergeler endeksinde artış gözlenmektedir. Sonuç olarak, destekleyici para politikasının gecikmeli etkilerinin de katkısıyla önümüzdeki dönemde yurt içi talebin toparlanmaya devam edeceği ve büyümeye verdiği katkının artacağı öngörülmektedir. Bununla birlikte, küresel ekonomiye dair sorunların devam ediyor olması, güven kanalından yurt içi talep üzerinde aşağı yönlü risk oluşturmaya devam etmektedir. Öte yandan, nihai yurt içi talebin 2012 yılı üçüncü çeyreği itibarıyla 2011 yılı ilk çeyreğinin de altında seyrettiği dikkate alındığında toparlanma üzerinde yukarı yönlü risklerin de olduğu düşünülmektedir.

4.2. Dış Talep

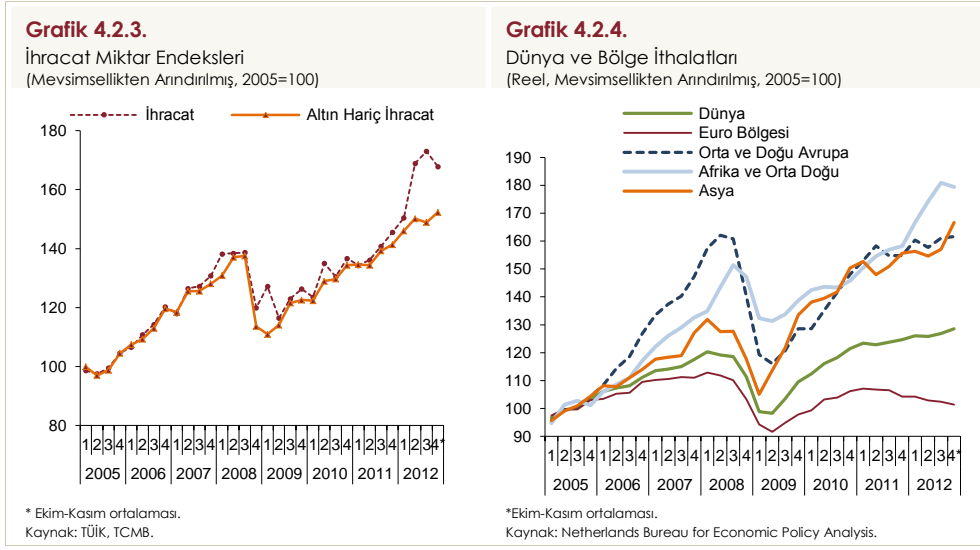
2012 yılı üçüncü çeyreğine ilişkin milli gelir verileri talep bileşenlerindeki dengelenmenin sürdüğüne işaret etmektedir. Bu dönemde mal ve hizmet ihracatı yıllık bazda yüzde 11,9 oranında artarken, mal ve hizmet ithalatı yüzde 2,4 oranında gerilemiştir. Böylece, net ihracat önceki üç çeyrekte olduğu gibi, bu çeyrekte de yıllık büyümeye en yüksek katkı yapan harcama bileşeni olmuştur (Grafik 4.2.1). Dönemlik bazda değerlendirildiğinde, üçüncü çeyrekte mevsimsellikten arındırılmış verilerle mal ve hizmet ihracatının artış hızı önceki

dönemlere göre belirgin şekilde azalırken, mal ve hizmet ithalatındaki gerileme eğilimi devam etmiştir (Grafik 4.2.2).

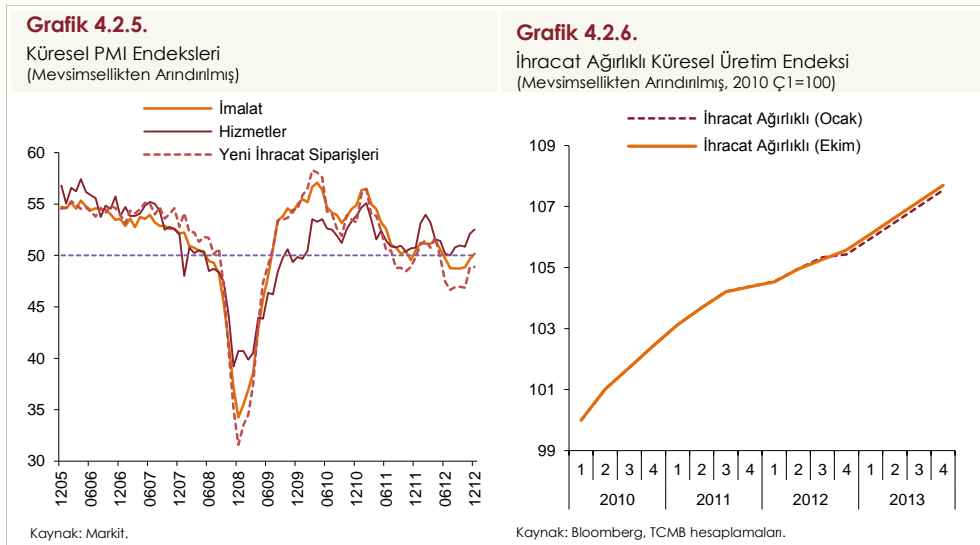

2012 yılı son çeyreğine ilişkin veriler değerlendirildiğinde son dönemde ihracat miktar endeksinde gözlemlenen hızlı artış eğiliminin Ekim-Kasım döneminde yerini düşüşe bıraktığı dikkat çekmektedir. Bu düşüş altın ihracatındaki yavaşlamadan kaynaklanmaktadır. Nitekim, altın ihracatı dışlanarak oluşturulan çekirdek endeks, genel endeksin aksine anılan dönemde artış kaydetmiştir (Grafik 4.2.3). Bu durum, ihracatın ana eğiliminde son çeyrekte tekrar bir toparlanma olduğunu göstermektedir.

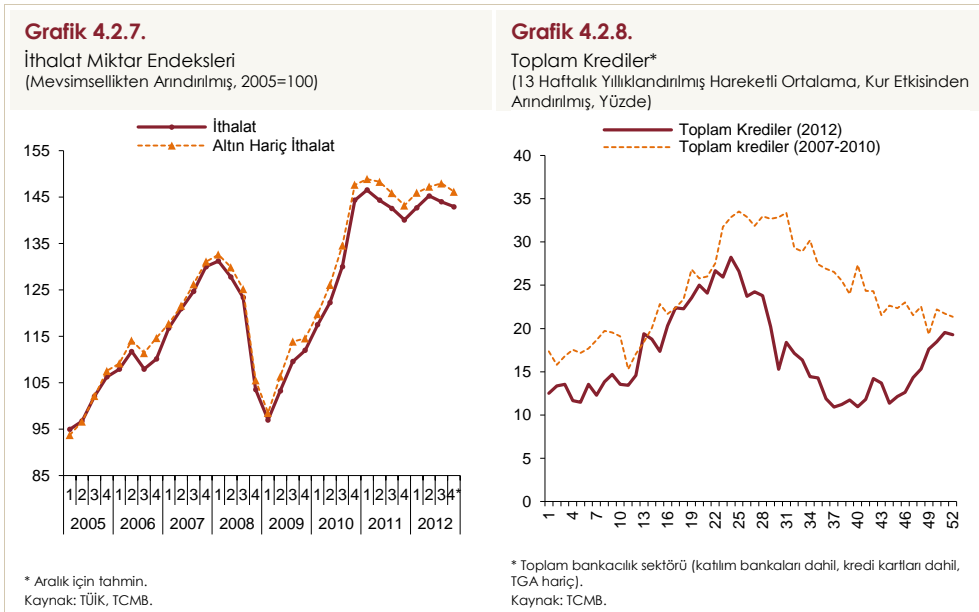
Küresel eğilimlere bakıldığında, dünya geneli ithalat talebinin Ekim-Kasım döneminde bir önceki çeyreğe kıyasla ılımlı bir artış kaydettiği görülmektedir. Bu artışın kaynağı incelendiğinde, Asya'nın artan ithalat talebi dikkat çekmektedir. Ayrıca, Orta ve Doğu Avrupa Bölgesi ithalat talebinde sınırlı da olsa bir artış göze çarpmaktadır. Öte yandan, son dönemde ihracatımız içerisindeki payı giderek yükselen Afrika ve Orta Doğu ülkelerinin ithalat talebindeki güçlü artış eğiliminin durakladığı gözlenmektedir. İhracatımızda önemli paya sahip olan ana ticaret ortağımız Euro Bölgesi ithalat talebinin zayıf seyri ise ihracatımız açısından önemli bir risk unsuru oluşturmaya devam etmektedir (Grafik 4.2.4, Kutu 4.1). Bu gelişmeler ışığında, dış talep koşullarında ek bir kötüleşmenin olmadığı vurgulanmalıdır. Bu durum ihracat miktar endekslerinin seyri ile birlikte değerlendirildiğinde, yılın son çeyreğinde mal ve hizmet ihracatının yataya yakın bir seyir izlediği tahmin edilmektedir (Grafik 4.2.2).

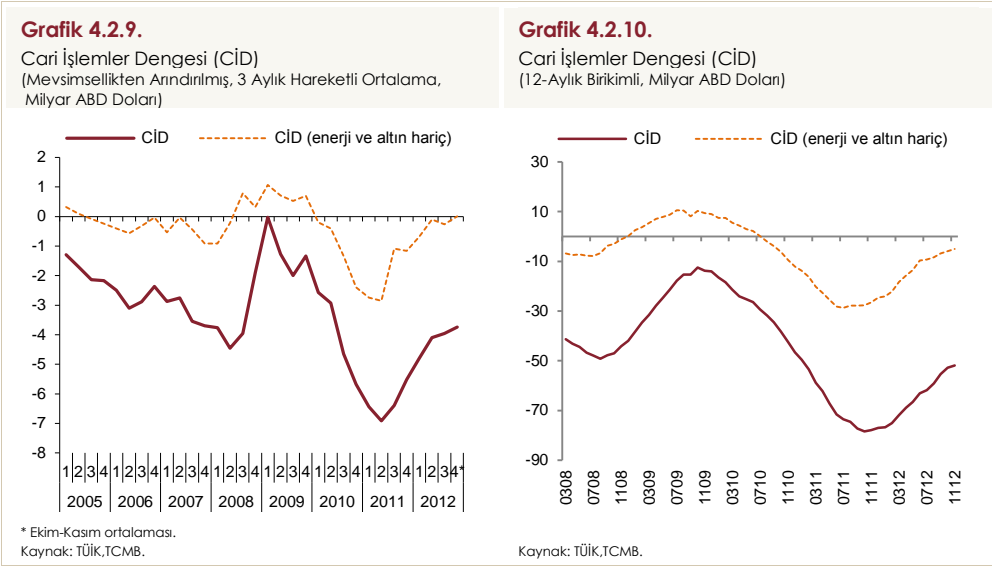
PMI göstergeleri iktisadi faaliyetin küresel düzeyde toparlanacağına dair sinyaller içermektedir. Nitekim, küresel PMI imalat endeksi Aralık ayında altı aylık aranın ardından 50 düzeyinin üzerinde gerçekleşmiştir. Ayrıca, hizmetler endeksi artış eğilimini son çeyrek genelinde sürdürerek hizmetler üretiminde bir hızlanmaya işaret etmektedir. Öte yandan, küresel yeni ihracat siparişleri endeksi üçüncü çeyreğin üzerinde gerçekleşmesine karşın seviye olarak 50'nin altında kalmıştır (Grafik 4.2.5). Orta vadeli göstergelerden ihracat ağırlıklı küresel üretim endeksi bir önceki Enflasyon Raporu dönemine göre sınırlı da olsa gerilemesine rağmen dış pazar büyümesinin 2013 yılında bir önceki yıla kıyasla bir miktar hızlanacağına işaret etmektedir (Grafik 4.2.6).

Ekim-Kasım döneminde ithalat miktar endeksi bir önceki çeyreğe kıyasla sınırlı da olsa bir artış göstermiştir. Ancak, yakın dönem göstergeleri ithalat miktar endeksinin Aralık ayında düşüş gösterdiğine işaret etmektedir. Bu çerçevede, mal ithalatının son çeyrek genelinde zayıf bir seyir izlediği tahmin edilmektedir. Benzer şekilde, ithalatın ana eğilimine ilişkin göstergelerden altın hariç ithalatın da bir önceki çeyreğe göre gerilediği düşünülmektedir (Grafik 4.2.7). Bu doğrultuda, Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) altında yer alan mal ve hizmet ithalatının son çeyrekte yataya yakın bir seyir izlediği öngörülmektedir (Grafik 4.2.2). Öte taraftan, Merkez Bankasının yıl ortasından itibaren uyguladığı destekleyici likidite politikasının ve risk iştahındaki görece iyileşmenin etkisiyle son dönemde güven endekslerinde ve kredi büyümesinde kayda değer bir artış gözlenmiştir. Nitekim, 2012 yılında yavaş bir büyüme eğilimi gösteren toplam krediler yılın son haftalarında özellikle ticari krediler kaynaklı olmak üzere hızlanarak 2007-2010 ortalamasına yaklaşmıştır (Grafik 4.2.8). Bu gelişmeler ışığında, önümüzdeki dönemde iç talebin büyümeye daha fazla katkı yapacağı, dolayısıyla ithalat talebinde bir canlanma yaşanabileceği öngörülmektedir.

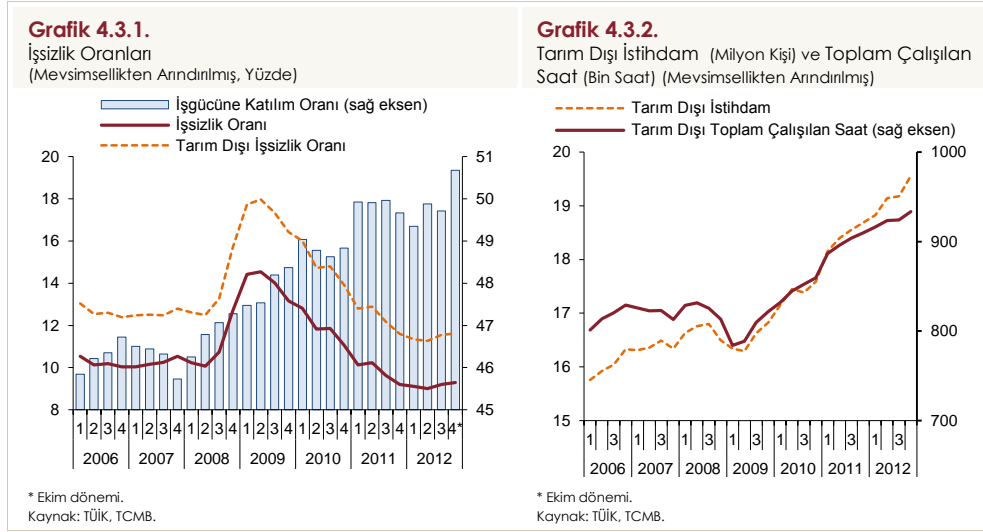

Son olarak, cari açığındaki gerileme son dönemde yavaşlayarak da olsa devam etmektedir (Grafik 4.2.9). Bu çerçevede, 12 aylık birikimli verilerle gerek cari açığındaki gerekse ana eğilime ilişkin olarak takip edilen enerji ve altın hariç cari açık göstergesindeki iyileşme Kasım ayı itibarıyla sürmektedir (Grafik 4.2.10, Kutu 4.2). Cari açığın arzulan boyutlara ulaşması için krediler ve iç talep büyümesinin yakından takip edilmesi gerekmektedir.

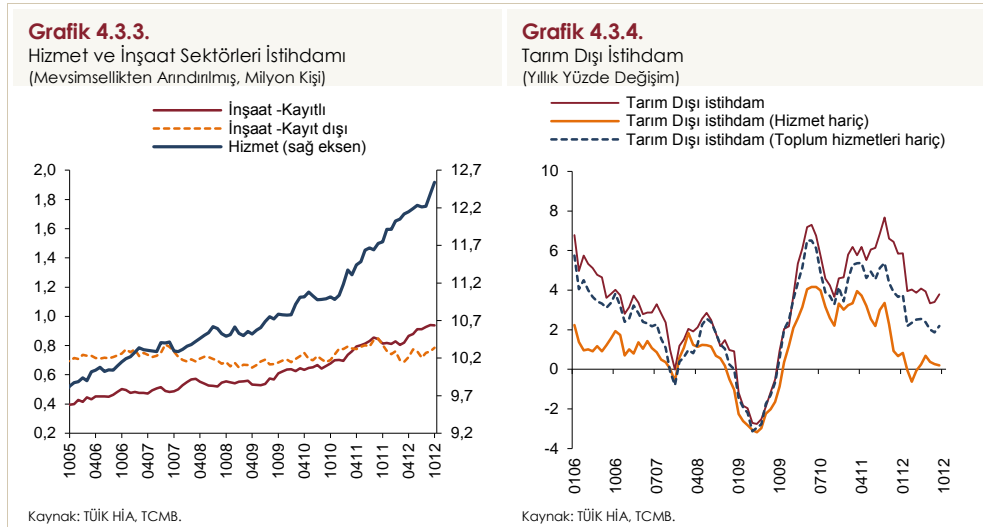

4.3. Emek Piyasası

2012 yılının üçüncü çeyreğinde işsizlik oranları tarım dışı istihdamdaki yavaşlamanın etkisiyle artış göstermiştir. Eylül-Ekim döneminde ise, istihdamın kayda değer bir oranda yükselmesine karşın işgücü arzındaki güçlü artış neticesinde işsizlik oranları sınırlı bir miktar yükselmiştir (Grafik 4.3.1 ve Grafik 4.3.2). Diğer taraftan, 2012 yılının ilk on aylık döneminde, tarım dışı istihdam iktisadi faaliyetteki yavaşlamanın etkisiyle 2011 yılına kıyasla bir miktar hız keserek artmaya devam etmiştir. Ancak, bu dönemde ortalama çalışılan saat gerilediği için, işgücüne olan talep tarım dışı istihdam artışının ima ettiği kadar zayıf olmuştur. Nitekim Ekim döneminde, 2011 son çeyreğine göre tarım dışı istihdam artışı yüzde 4,8 olurken, toplam çalışılan saatteki artış yüzde 2,6 olarak gerçekleşmiştir (Grafik 4.3.2).

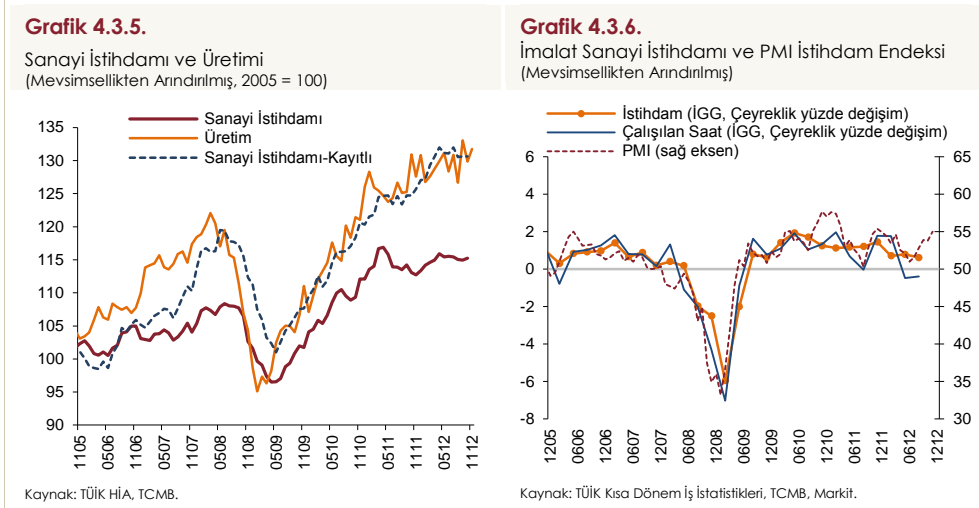

2012 yılının üçüncü çeyreği ve Eylül-Ekim döneminde tarım dışı istihdam artışı daha çok hizmet sektöründen kaynaklanmıştır. Hizmet sektörü içerisinde en yüksek katkı ise bu sektörün yaklaşık yüzde 35'ini oluşturan toplum hizmetlerinden gelmiştir. Kamu yönetimi, eğitim ve sağlık hizmetlerini ihtiva eden toplum hizmetleri kalemi 2011 yılından bu yana tarım dışı istihdam artışına önemli katkı sağlamıştır. Ekim dönemi itibarıyla tarım dışı istihdamdaki yıllık artış yüzde 5,6 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran toplum hizmetleri hariç tutulduğunda yüzde 3,6, hizmet sektörü hariç bakıldığında ise yüzde 1,1 gibi düşük bir seviyeye gerilemektedir (Grafik 4.3.4-Grafik 4.3.4).

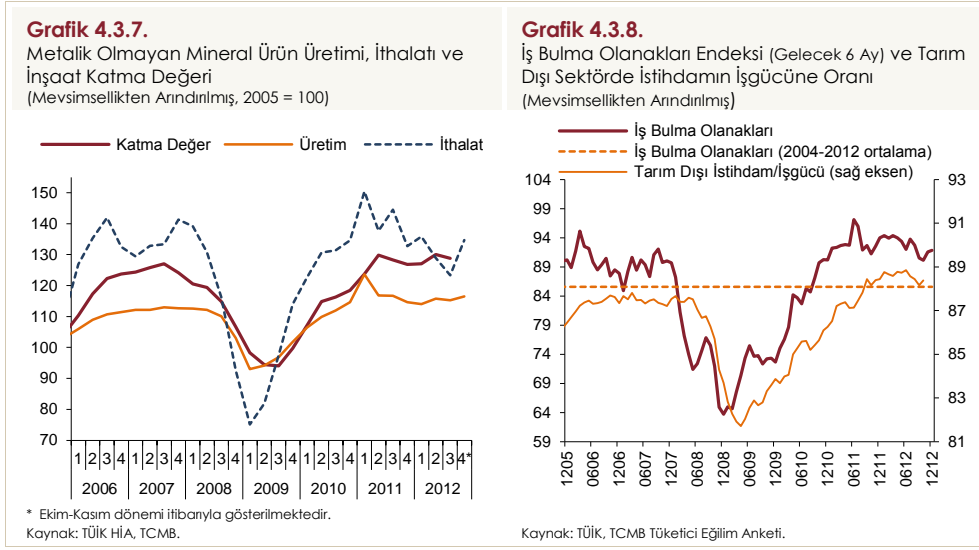
İnşaat sektöründe 2012 yılının ikinci çeyreğinde başlayan canlanma son dönemde de devam etmektedir (Grafik 4.3.3). Diğer taraftan, sanayi istihdamında 2012 yılı ilk çeyreğinden itibaren devam eden durağan seyir

sürmektedir (Grafik 4.3.5). Kayıtlı sanayi istihdamı üretim gelişmeleriyle uyumlu hareket ederek 2011 yılına göre artış kaydetse de, kayıt dışı istihdamdaki eşzamanlı azalmayla tutarlı bir biçimde, toplam sanayi istihdamı 2012 yılı Ekim dönemi itibarıyla 2011 yılı ilk çeyreğine yakın bir seviyede bulunmaktadır (Grafik 4.3.5).

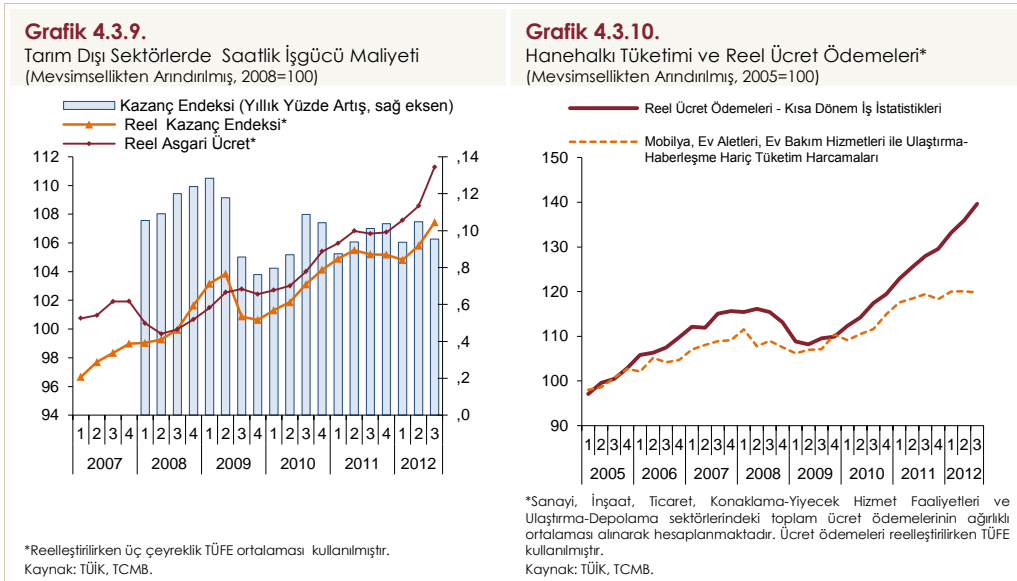

Yılın son çeyreğine ilişkin göstergeler istihdam koşullarının üçüncü çeyreğe göre daha olumlu olduğu yönünde sinyal vermektedir. Sanayi üretimi yılın ikinci çeyreğinden itibaren dalgalı bir seyir izlemekte ve net bir eğilim sergilememektedir. Ancak, yılın son çeyreğinde sanayi üretiminde ılımlı bir artış öngörülmektedir. Bunun yanı sıra, imalat sanayi istihdamı için gösterge niteliğinde olan PMI istihdam değeri yılın son çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre artmıştır (Grafik 4.3.7). Benzer şekilde, inşaat sektörüne ara malı sağlayan metalik olmayan mineral ürünler sektörünün son çeyreğe ilişkin üretim ve ithalat gerçekleştirmeleri inşaat faaliyetinde iyileşmeye işaret etmektedir. Mineral ürün imalatı son çeyrekte sınırlı bir oranda artarken, ithalatında belirgin bir artış gözlenmektedir.

Sanayi ve inşaat sektörlerine ilişkin üretim gelişmeleri ile firma beklentilerini yansıtan PMI istihdam değeri son çeyrek için iyileşmeye işaret ederken, TÜİK-TCMB Tüketici Eğilim Anketi göstergeleri arasında yer alan ve hane halkının işgücü piyasasına ilişkin beklentilerini gösteren İş Bulma Olanakları Endeksi yılın son çeyreğinde önceki dönemlere göre bir miktar gerilemiştir (Grafik 4.3.8). Ancak, bu göstergedeki azalma eğiliminin Kasım-Aralık döneminde kırılması ve seviye olarak henüz uzun dönem ortalamalarının üzerinde seyretmesi, ileriye yönelik istihdam koşullarında iyileşme beklentisini desteklemektedir.

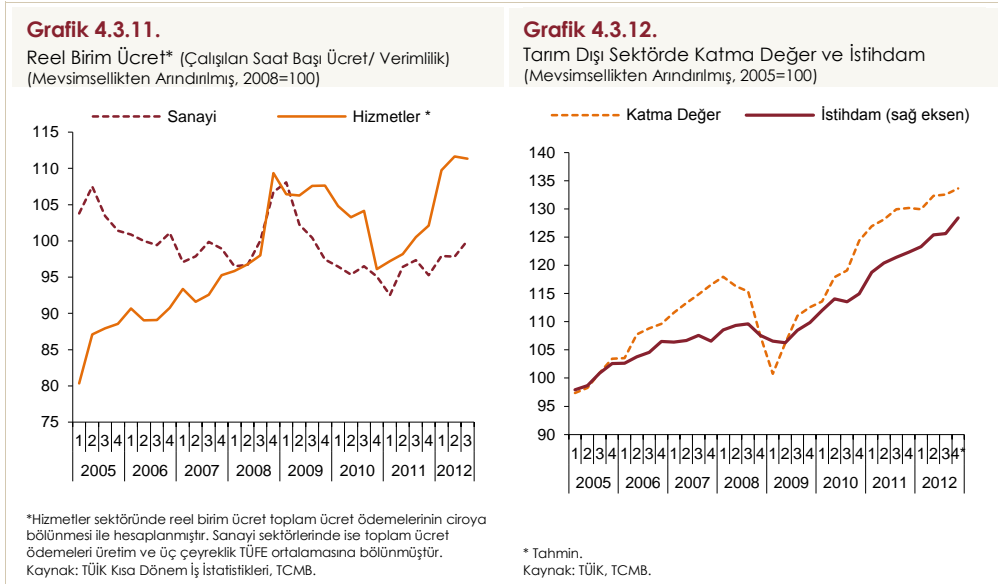

Emek piyasası gelişmeleri iç talep açısından değerlendirildiğinde, 2012 yılı üçüncü çeyreği itibarıyla çalışan saat artış hızındaki yavaşlamanın özel tüketim harcamalarını kısıtlarken, saatlik kazançtaki artışın destek verdiği gözlenmektedir (Grafik 4.3.2, Grafik 4.3.9). Asgari ücretteki artış paralelinde, İşgücü Maliyeti Endeksleri kapsamında yayımlanan tarım dışı sektörde Saatlik Kazanç Endeksi 2012 yılının üçüncü çeyreğinde reel olarak artmaya devam etmiştir (Grafik 4.3.9). Bu çerçevede, reel ücret ödemeleri artarken özel tüketim harcamalarında 2012 yılı genelinde ve yılın üçüncü çeyreğinde belirgin bir artış gözlenmemektedir (Grafik 4.3.10).

Ücret gelişmeleri maliyet unsuru olarak incelendiğinde, 2012 yılı üçüncü çeyreği itibarıyla yıllık bazda, saatlik ücret artarken verimliliğin yatay seyrettiği veya gerilediği, buna bağlı olarak reel birim ücretlerin sanayi ve hizmet sektörlerinde arttığı gözlenmektedir (Grafik 4.3.11). Bununla birlikte, hizmet sektörüne ilişkin reel birim ücrette 2011 yılından itibaren süregelen artış eğilimi, cirodaki artışın etkisiyle yılın üçüncü çeyreğinde kesintiye uğramıştır (Grafik 4.3.11). 2012 yılında sanayi sektöründeki reel birim ücret artışı büyük ölçüde saatlik ücretteki artıştan kaynaklanmaktadır. Hizmet sektöründe ise ücret artışlarının yanı sıra, iktisadi faaliyetteki yavaşlamanın etkisiyle ortaya çıkan ciro düşüşleri de etkili olmuştur. Reel birim ücretlerdeki artış bu sektörlerde fiyatlar üzerindeki ücret baskısının ağırlık kazandığını ima etmektedir. Ancak, reel birim ücret artışının kısmen iktisadi faaliyetteki yavaşlamadan kaynaklanması artan işgücü maliyetinin fiyatlara yansıtılma olasılığını sınırlamaktadır.

Yakın zamanda açıklanan 2013 yılı için geçerli olacak asgari ücret tutarları, tahmin edilen enflasyon esas alındığında, ücretlerde reel olarak artışa işaret etmektedir. Yeni düzenlemeye göre, 16 yaşını dolduranlar için brüt aylık asgari ücret, 2013 yılının ilk dönemi için 978,6 TL, ikinci dönemi için 1021,5 TL olarak belirlenmiştir. Söz konusu tutarlar, nominal ve reel olarak sırasıyla yüzde 9,5 ve yüzde 3,3'lük yıllık ortalama artışa işaret etmektedir.

Özetle, yılın üçüncü çeyreğinde tarım dışı sektörlerde istihdam artışı zayıf gerçekleşmiştir. Öncü göstergeler ve işgücü piyasasına ilişkin Eylül-Ekim dönemi gerçekleşmeleri ışığında, tarım dışı istihdam artışının yılın son çeyreğinde üçüncü çeyreğe göre daha güçlü olması beklenmektedir (Grafik 4.3.12). Bununla

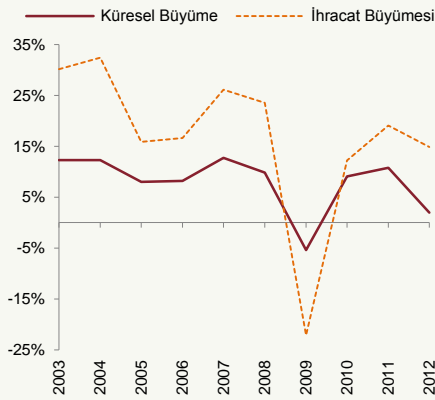
birlikte, küresel iktisadi görünüme ilişkin olumsuz gelişmelerin ve belirsizliklerin özellikle sanayi sektöründe istihdam koşullarındaki iyileşmeyi sınırlandırabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, sanayi ve inşaat sektörleri için ılımlı artış öngörüldüğü bir çerçevede, toplum hizmetlerinden gelen geçmiş senelere kıyasla istisnai katkının azalması işsizlik oranı için yukarı yönlü bir risk unsuru olarak değerlendirilmektedir.

Kutu
4.1

Türkiye İhracat Büyümesinin Küresel Hasıla ve Pazar Payı Bileşenleri

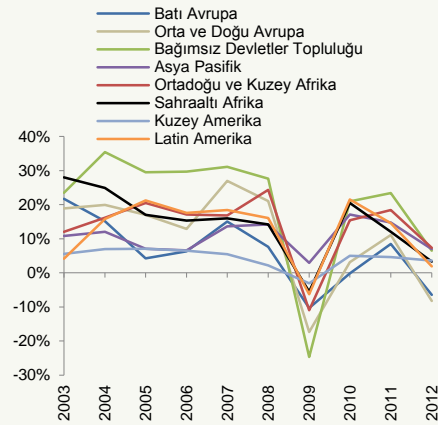
2003 yılından sonraki döneme bakıldığında, Türkiye ihracatının yüksek bir büyüme hızı yakaladığı ve bunu 2008 yılı küresel krizine kadar sürdürdüğü görülmektedir (Grafik 1). Veriler, 2003-2008 döneminde yıllık ortalama olarak, Türkiye ihracat büyümesinin küresel büyümenin 13 puan üzerinde gerçekleştiğini göstermektedir. Buradan hareketle, Türkiye'nin bu dönemdeki pazar payı büyümesinin yüzde 13 civarında olduğu şeklinde hızlı bir çıkarım yapmak mümkündür. Ancak, özellikle ülkeler arasında büyüme oranlarının önemli oranda farklılaştığı bir dönemde bu yaklaşım oldukça yanıltıcı olabilecektir (Grafik 2). Bu nedenle, salt küresel büyüme yerine Türkiye ihracatındaki ülke kompozisyonunu dikkate alan ihracat ağırlıklı küresel büyüme oranlarının kullanılması, ihracat performansımızın doğru analiz edilebilmesi açısından faydalı olacaktır. Bu çerçevede bu kutuda, Türkiye ihracat büyümesinin, ihracat ağırlıklı küresel hasıla büyümesi ve pazar payı büyümesi bileşenleri 2003-2012 dönemini kapsayacak şekilde hesaplanmakta ve değerlendirilmektedir.

Grafik 1. Türkiye İhracat Büyümesi Ve Küresel Büyüme
(Yüzde Değişim, Cari Fiyatlarla, Milyar ABD Doları)

Kaynak: TÜİK, IMF WEO, TCMB.

Grafik 2. Bölgesel Büyüme Oranları
(Yüzde Değişim, Cari Fiyatlarla, Milyar ABD Doları)

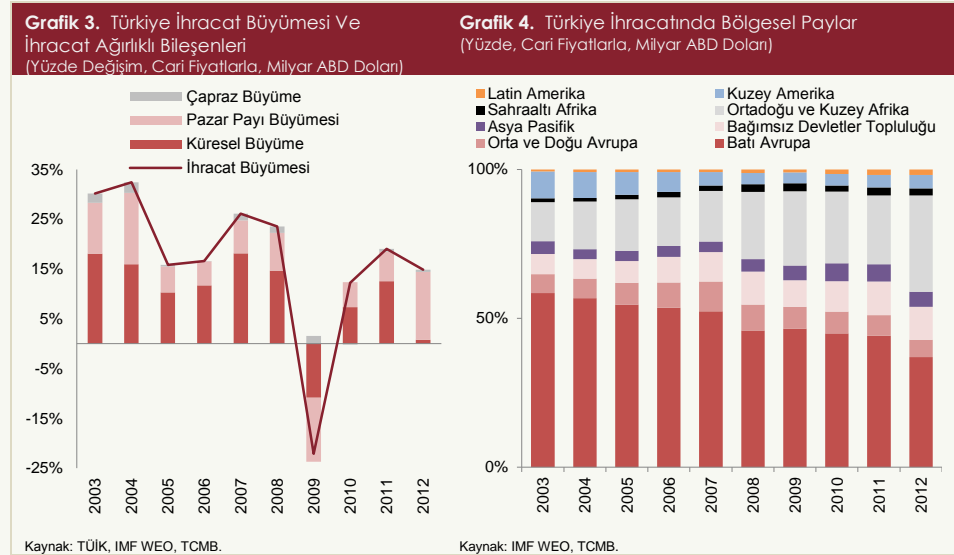

Kaynak: IMF WEO, TCMB.

Türkiye ihracat ürünleri için küresel pazar büyüklüğünün dünya hasılası ile ölçülmesi durumunda, Türkiye'nin küresel pazar payı toplam ihracatın Gayri Safi Dünya Hasılası (GSDH)'na oranı olacaktır. Bu durumda, Türkiye ihracat büyümesi,

GSDH'nin büyümesi ve Türkiye'nin bu pazardaki payının büyümesi şeklinde iki temel bileşenden oluşacaktır¹. Ülkeler bazında değerlendirildiğinde ise, herhangi bir ülkedeki ihracat pazarı büyüklüğü o ülkenin GSYİH'si ile ifade edilirken, pazar payı ise Türkiye'nin ilgili ülkeye yaptığı ihracatın o ülkenin GSYİH'sine oranı ile gösterilmektedir. Bu tanımlar çerçevesinde, her ülke için 2003-2012 yıllarını kapsayacak şekilde, gerek GSYİH büyüme hızı gerekse de Türkiye'nin bu ülkelerdeki pazar payı büyüme hızı ayrı ayrı hesaplanabilmektedir. Bulunan bu oranlar, ülkelerin Türkiye ihracatındaki payları kullanılarak toplulaştırılmakta ve küresel hasıla ile pazar payı büyüme oranları elde edilmektedir. Ayrıca hesaplamalarda Türkiye ihracat büyümesinin bu iki temel bileşenin çapraz etkisi de dikkate alınmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye ihracat büyümesi, ihracat ağırlıklı küresel hasıla büyümesinin, pazar payı büyümesinin ve çapraz büyümenin toplamı şeklinde hesaplanmaktadır.

İhracat rakamları Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nden alınmaktadır. Ülkelerin 2003-2012 dönemine ait GSYİH verileri Uluslararası Para Fonu (IMF)'nin Dünya Ekonomik Görünümü (WEO) veri tabanından elde edilmektedir. Kullanılan bütün veriler cari fiyatlarla ABD doları cinsinden ve yıllık frekanstadır.

¹ GSDH'si Y ile, Türkiye'nin küresel pazar payı S ile gösterilirse Türkiye ihracatı $X=SY$ şeklinde yazılacaktır. Bu durumda Türkiye ihracat büyümesi $g_x = g_y + g_s + g_{ys}$ denklemleri ile gösterilecektir. Burada, g_y GSDH büyümesini, g_s küresel pazar payı büyümesini ve g_{ys} çarpımı çapraz etkisi (büyüme) göstermektedir.

Hesaplamalara göre, 2003-2008 yılları arasında ihracat büyümesine en büyük katkının küresel hasıla büyümesinden geldiği görülmektedir (Grafik 3). Bu dönemde ihracat ağırlıklı küresel büyüme yıllık ortalama yüzde 15 olurken, küresel pazar payı büyümesi yüzde 8 civarında gerçekleşmiştir. İhracat ağırlıklı küresel hasıla büyümesinin küresel büyümeden ortalama yıllık 4 puan yüksek olması anılan dönemde ülke kompozisyonu etkisinin önemli olduğunu göstermektedir. 2003-2012 döneminin tamamında ise ihracat ağırlıklı küresel hasıla ve pazar payı büyümeleri yıllık ortalama yüzde 10 ve 6 civarlarında gerçekleşmiştir. 2012 yılında pazar payı büyümesinin oldukça yüksek olmasının nedeni o yılda İran ve Birleşik Arap Emirlikleri'ne yapılan yüksek miktarlardaki altın ihracatıdır ve bu geçici bir durum olarak değerlendirilmektedir.

Ülkelerin Türkiye ihracatındaki paylarının 2003-2012 döneminde, görece olarak yüksek büyüme oranlarına sahip olanlar lehine değiştiği dikkat çekmektedir (Grafik 4). Bu dönemde Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinin payları sürekli olarak gerilerken, diğer bölgelerin paylarının ise arttığı görülmektedir. Bu da Türkiye ihracatının bölgesel olarak çeşitlendiği ve Avrupa odaklı olmaktan çıkmaya başladığı anlamına gelmektedir. Bölgesel çeşitlenme sayesinde Türkiye ihracat büyümesinin dış şoklara karşı daha dirençli olacağı beklenmektedir.

Sonuç olarak, 2003-2012 döneminde Türkiye ihracatı yıllık ortalama yüzde 17 civarı büyümekte ve bunun yaklaşık 10 puanlık kısmı küresel hasıla büyümesinden, 6 puanlık kısmı ise pazar payı büyümesinden kaynaklanmaktadır². Önümüzdeki yıllarda küresel büyümenin yüksek bir ihtimalle zayıf olacağı dikkate alındığında, Türkiye'nin pazar payı büyümesini sürdürmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, bu dönemde Türkiye ihracatında Avrupa ülkelerinin payının azalması ve bölgesel bazda çeşitlenmesi olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

² Geri kalan 1 puanlık kısım ise çapraz etkilerden kaynaklanmaktadır.

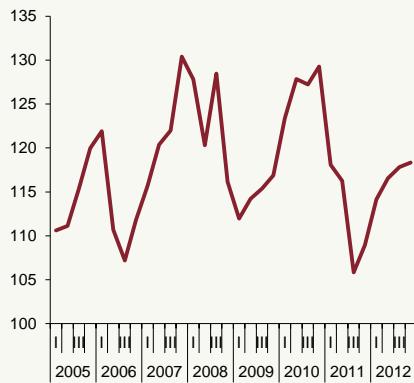
Kutu
4.2

2012 Yılı Cari İşlemler Dengesinin Geriye Dönük Bir Muhasebesi

Cari işlemler dengesi 2012 yılında beklentileri aşan ölçüde gerilemiştir. 2011 yılı Ekim ayında yayınlanan Orta Vadeli Program (OVP)'da cari işlemler dengesinde 2012 yılında, 2011 yılına göre 6,3 milyar ABD doları daralma öngörüldüken, 2011 yılı Aralık ayında, TCMB Beklenti Anketi sonuçları cari açıkta 11 milyar ABD doları gerilemeye işaret etmektedir. Buna karşın, Kasım ayı itibarıyla yıllıklandırılmış cari açıkta 2011 yıl sonuna göre 25,1 milyar ABD doları tutarında gerileme gözlenmiştir. Bu kutuda, 2010 yılından bu yana talep dengelenmesine yönelik uygulanan politikalar ve 2012 yılı dış ticaret gelişmeleri eşliğinde, bu gerilemenin kaynaklarının bir muhasebesi sunulmaktadır.

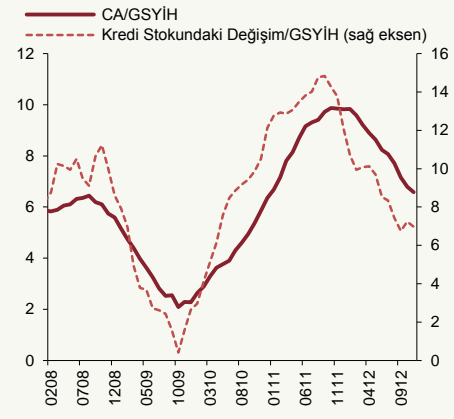
2012 yılında cari açığın gerilemesinde en önemli unsurlardan birisi, 2010 yılından bu yana uygulanan politikaların da birikimli etkisiyle, büyümenin kompozisyonunda gözlenen değişim olmuştur. 2010 yılının sonunda başlayan reel kurdaki gerileme, 2011 yılının üçüncü çeyreğine kadar sürmüştür. 2012 yılında bir miktar toparlanma olsa da, reel kur seviyesi 2012 yılı boyunca 2010 yılı değerinin oldukça altında seyretmiştir (Grafik 1). Buna ek olarak, kredi artışlarının uygulanan politikalar sonucunda sürdürülebilir düzeylere çekilmesi de cari dengedeki düzelmeye önemli katkıda bulunmuştur (Grafik 2).

Grafik 1. TÜFE Bazlı Reel Kur
(2003=100)

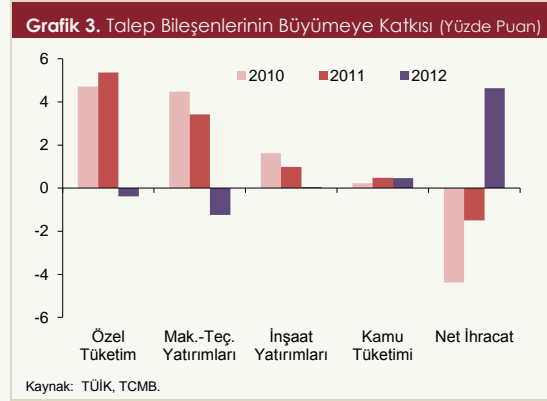
Kaynak: TCMB.

Grafik 2. Cari Açık ve Kredi Büyümesi
(GSYİH'ye oran)

Kaynak: TCMB.

Büyümenin kompozisyonu, talep bileşenlerinin farklı ithalat bağımlılıkları olması nedeniyle, ithalat gelişmelerini etkileyebilmektedir. Örneğin, Bussiere ve diğerleri (2012), 18 OECD ülkesi ile gerçekleştirdikleri analizde, talep bileşenlerinin doğrudan ve ara malları kanalıyla dolaylı ithalat bağımlılıklarını incelemişler, inceledikleri örneklemede en yüksek ithalat bağımlılığının yatırım harcamaları, en düşük ithalat bağımlılığının ise kamu tüketim harcamalarında olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Talep dengelenmesine yönelik politika uygulamalarının sonuçları, Türkiye'de 2012 yılının ilk dokuz aylık döneminde harcama kalemlerinin büyümeye yaptığı katkıdan da izlenebilmektedir. Bu dönemde, özel tüketim harcamaları büyümeye ılımlı miktarda negatif katkıda bulunmuştur (Grafik 3). Buna ek olarak, makine-teçhizat harcamaları kaynaklı olmak üzere yatırım harcamalarının büyümeye olumsuz katkıda bulunduğu gözlenmektedir. Uygulanan dengeleyici politikaların etkileri, harcama kalemlerinin farklı ithalat etkileriyle bir arada değerlendirildiğinde, 2012 yılında net ihracat kalemi uzun bir sürenin ardından ilk defa büyümeye olumlu katkı sunmuştur.

Öte yandan, gerek dış talepteki olumsuz görünüme gerekse talep kompozisyonundaki değişim ve dengelenmeye yönelik politikaların birikimli etkilerine bağlı olarak, 2012 yılında milli gelir büyümesi OVP tahminlerinin bir miktar altında gerçekleşmiştir. GSYİH büyümesine ilişkin 2011 yılı OVP'deki tahminler yüzde 4 düzeyindeyken, ilk dokuz aylık dönemdeki gerçekleşme yüzde 3,2 olmuş ve yıl sonuna ilişkin tahminler ise yüzde 3 seviyelerine gerilemiştir. Bununla birlikte, gerçekleşen ithalat ile tahminler arasındaki fark sadece büyümenin tahminlerin altında gerçekleşmesiyle açıklanacak düzeyde değildir. Milli gelirden yılın ilk üç çeyreğinde gözlenen büyümeye karşın bu dönemde ithalat 4,7 milyar ABD doları gerilemiştir. Bu gelişmeler doğrultusunda, ithalat 2012 yılında tahminlerin aksine gerilemiş ve yılın ilk onbir ayında yıllık bazda yüzde 1,6 oranında daralmıştır.

2012 yılında dış talep büyümesi öngörülerin gerisinde kalmış ve en önemli ihracat pazarımız olan Avrupa'nın ithalat talebinin zayıflaması dikkat çekmiştir. Buna karşın, gerek Afrika ve Orta Doğu pazarında görülen canlanmanın ihracat talebini desteklemeye devam etmesi, gerekse dengelenmeye yönelik politikaların birikimli etkileri sonucunda döviz kurundaki aşırı değerlenme baskısının giderilmiş olması küresel büyümedeki yavaşlamanın ihracat üzerindeki etkisini sınırlamıştır. Dolayısıyla, altın hariç ihracat artışı 2012 yılının Ocak-Kasım döneminde yıllık bazda yüzde 5 oranında ılımlı bir artış göstermiştir. Avrupa Birliği'ndeki finansal çalkantı turizm gelirlerine de olumsuz şekilde yansımıştır (Tablo 1). Öte yandan, yıl sonu altın hariç ihracat gerçekleşmesinin OVP öngörülerinin altında kalması beklenmektedir.

Tablo 1: Dış Ticaret Dengesi
(Milyar ABD Doları)

	Gerçekleşme		
	2011	2012*	Fark
Cari İşlemler Dengesi	-76,9	-53,1	23,8
Altın Hariç	-72,2	-57,3	14,9
Dış Ticaret Dengesi	-105,9	-84,9	21,0
Altın Hariç	-101,2	-90,3	10,8
İhracat	134,9	152,5	17,6
Altın Hariç	133,4	139,4	6,0
İthalat	240,8	237,3	-3,5
Altın Hariç	234,6	229,8	-4,8
Turizm Gelirleri	23	22,6	-0,4

* Kasım 2012 itibarıyla yıllıklandırılmış.

İhracat artışının 2012 yılında öngörülerin üzerinde gerçekleşmesinde altın ihracatındaki yükseliş önemli bir yere sahip olmuştur. Özellikle İran'a yapılan ihracat neticesinde Kasım ayı itibarıyla yıllıklandırılmış altın ihracatı 13 milyar ABD doları seviyesine ulaşmıştır. Cari işlemler açığı açısından bakıldığında, 2011 yılında net 4,8 milyar ABD doları altın ithalatçısı olan Türkiye, 2012 yılının ilk 11 aylık döneminde net 5,4 milyar ABD doları altın ihracatçısı olmuş ve net olarak cari açığındaki gerilemenin yaklaşık 10 milyar ABD dolarlık bölümü altın ihracatından kaynaklanmıştır.

Sonuç olarak, 2010 yılından bu yana finansal istikrar odaklı uygulanan politikaların birikimli etkileriyle, 2012 yılı Kasım ayı itibarıyla cari işlemler dengesinde yaklaşık 25 milyar ABD dolarlık bir iyileşme gözlenmiştir. Yaklaşık 10 milyar ABD dolarlık bir bölümü net altın ihracatındaki artıştan gelmekle birlikte, bu iyileşmenin önemli bir bölümü uygulanan politikaların sonucunda büyümenin kompozisyonunda gözlenen değişimden ve talep dengelenmesinden kaynaklanmıştır.

Kaynakça:

Bussiere M., Giovanni C., Ghironi F., Sestieri G. ve Yamano N., 2012, "Estimating Trade Elasticities: Demand Composition and the Trade Collapse of 2008-2009", *American Economic Journal: Macroeconomics*, yayımlanma aşamasında.

